

Charlotte-Joséphine

A Rákóczi fejedelmi család legutolsó sarja

Francia finnugrista és történész. A Francia Finnugor Társaság alelnöke. 1947-49 között a gödöllői premontrai gimnázium franciatanára, 1949-53 között a budapesti követség titkára. 1986-ban a francia Szenátus tanácsadója. Körösi Csoma Sándor munkássával és életével foglalkozik.

II. Rákóczi Ferencnek négy gyermeke született, Sarolta-Amália von Hessen-Rheinfels-szel kötött házasságából. Lipót, az első, és Charlotta, a negyedik, csakhamar meghaltak. Maradt két fiuk: József, aki 1700-ban Bécsben és György, aki pont egy évvel később ugyanott született.

I. József császár parancsára anyjuktól mindkettőt elvették, idegen nevelésben részesültek, mintha nem is egy magyar főúr ivadékaik lettek volna. Az első nevelőjük egy osztrák és egy francia nő, így már fiatalon folyékonyan beszéltek németül és franciául egyaránt. Magyarul azonban egy szót sem tudtak. Tilos volt előttük Magyarországról szólni.

Hogy minél távolabb legyenek Magyarországtól, a császár olasz címet adományozott nekik. Ezentúl Józsefet „marchese di San Carlo” néven szólították. 1723-ban, mire felnőtt lett, Szicíliaába küldték azzal az ürüggyel, hogy a Romanuscio és a Musciano javadalmakat császári birtokadományul kapta. Akkor a bécsi udvar azt hihette, hogy mindenkorra végzett a Rákócziakkal. Fő, hogy ne halljon többé a rettegett családról.

Rákóczi József leánya

József azonban 1734-ben egyszercsak felvette a Munkácsi hercegi címet, amit a száműzetésben élő, soha sem látott apjától kapott, és hogy tovább ne legyen a császári udvar túsza, megszökött: először Nápolyba, aztán Franciaországba.

Párizsban csakhamar megnősült, azonban mire megszületett első és egyetlen gyermekük, egy Józefa-Sarolta nevű leány, 1736. december 11-én, már Törökországban volt. A szultán csalogatta oda, mert meg volt győződve arról, hogy Rákóczi József pusztája megjelenése a török hadsereg élén azonnal népfelkelést idézhet elő Erdélyben; mindenki a magyar nemzeti érdekek természetes képviselőjét látta benne. A magyarul sem tudó magyar trónkövetelő ezzel szemben sem politikai, sem katonai képességekkel nem rendelkezett. Apjához nem hasonlított sem külsőleg, sem lelkileg. A léha modorú, lassú észjárású, akaratnélküli ember tudatlansága és alkalmatlansága röviddel megérkezése után kiderült. A török kormány kezében csak báb volt.

Azonban nem sokáig. Megbetegedett, és már 1738. november 10-én meghalt maláriában Csernavodában, a mai Románia területén. Három nappal halála előtt, 1738. november 7-én kelt végrendeletében kifejezte kívánságát, hogy a konstantinápolyi Szent Benedek katolikus templomban temessék el, apja mellett. A Porta azonban ezt ellenezte azzal az indokkal, hogy idegen keresztény

tetemét nem szabad a fővárosba behozni. Ezért Rákóczi Józsefet Mikes Kelemen Csernavodában ideiglenesen temettette el, remélve, hogy majd egyszer a szerencsétlen herceg mégis apja mellé kerül. Így is lett: később az oszmán hatóság jóváhagyásával a Szent Benedek-templomba helyezték. Hamvait 1906 októberében hazahozták, nyugvóhelye most is apja sírja mellett látható a kassai dombban.

Tehát Józefa-Sarolta két éves sem volt, amikor az apját elvesztette anélkül, hogy tulajdonképpen megismerte volna. Rákóczi József semmi kézzelfoghatót sem hagyott maga után, mivel Bécsből való szökése után szicíliai birtokait, ausztriai javait elkobozták. Párizsban személyes vagyonnal nem rendelkezett; árva leányának semmit sem hagyott, még a valódi nevét sem, mert már kora ifjúságában, mire írni tanították, Ragotskinak írta vezetéknévét a téves, torzított francia kiejtés szerint; és soha senki sem akadt francia tanítói, barátai közül, aki elmondta volna neki fejedelmi családjának századok óta országos jelentőségű történetét.

Talán lett volna némi fogalma híres apai rokonságáról, ha az anyjával maradt volna, hiszen ő mégiscsak tudta, milyen híres magyar családból származott a férje; de húsz éves volt, amikor özvegyen maradt, és József halálának hírére csak egy gondja volt: jó partit keresni egy új házasságkötésre. Rákóczi József özvegye 1739 végén újra férjhez ment egy savoyai nemeshez, úgyhogy Józefa-Sarolta hároméves korában mondhatni apátlan-anyátlan árva lett.

A Dauphin pártfogoltja

Szerencséjére a francia trónörökös értesült a szegény kisleány szomorú sorsáról. A jószívű herceg gyámsága alá helyezte, és elhozatta Versailles-ba. Ott Józefa-Sarolta a királyi udvartól alapvetően különböző, vakbuzgó társaságba került. A trónörökös és felesége ájtatosságokkal töltötték az idejüket, papokkal, szerzetesekkel, apátnőkkel körülvéve. Szent dolgokról társalogtak, szent könyveket olvastak, vallásos gyakorlatokat tartottak, naponta többször misére jártak. Nem csoda ezután, ha ilyen környezetben a kis árva leány nagyon vallásos érzelmeket kezdett mutatni.

1744-ben, midőn hét éves lett, a trónörökös és felesége jobbnak látták meghitt barátnőjük, Carignan hercegné gondjaira bízni.

A vizitációs rend első zárdája

Victoire-Francoise, Susa márkinője Savoya fővárosába, Annecy-ba vitte a gyereket, és mivel jóban volt a Jeanne de Chantal (Madame de Sévigné nagyanyja) és Szalézi Szent Ferenc által alapított vizitációs rendház főnöknőjével, Marie-Thérése de Bernex apátnővel, megkérte, hogy növendékei közé fogadja be a kis Rákóczi hercegleányt, a trónörökös személyes pénzbeli hozzájárulásával.

Józefa-Sarolta kilenc éven keresztül boldogan és gondtalanul élt a rend első házában, amely akkor a Szent Ferenc és Szent József templomok körül állt a tóba torkolló Thiou folyó két partján. Baloldalt, a Szent Ferenc-templomtól egészen a tó partjáig terjedt a kolostor hatalmas parkja és mellette a leánynövelde. Jobboldalt pedig tágas épületek terjeszkedtek addig az egyszerű házig, amelyben 1610-ben megalakult a vizitációs rend igen szerény kö-

rülmények között. Ott volt a tulajdonképpeni zárda, ahol az apácák tartózkodtak.

A vizitációs rend szemlélődő rend. Tagjai örökké zárdájukban maradnak, és csak női vendégeket fogadhatnak. A regula azonban nem olyan szigorú, mint a karmelitáknál. Csak ritkán böjtölnek, önsanyargatásról nem eshet szó, vezeklésből sosem öltik fel a szőrcsuhát, nem korbácsolják magukat. Ha nem foglalkoznak növendékeik oktatásával és nevelésével, reggeltől estig imádkoznak, misét hallgatnak. Minden este énekes misét tartanak, mert a vizitációs rend nagy súlyt fektet a zenére és a kórusművészetre. Józefa-Saroltának kedve volt a zenéhez és értett is hozzá; szépen tanult írni, olvasni, számolni, de liturgikus és gregorián énekeket lélekkel énekelni is.

Rákóczi György
nagybátyja

A zárt kolostori élet nem volt terhére. Nem volt kíváncsi a külvilágra, valószínűleg azért, mert családja voltaképpen nem volt. Az anyja, mióta újra férjhez ment, nem törődött többé vele, nem is látogatta meg Annecy-ban. Nagybátyja, Rákóczi György, édesapja öccse, Párizs mellett, francia felesége birtokán éldegélt a francia király kegydíjából, de ő sem törődött unokahúga hanyatlásával. Annnyira visszavonultan akart élni, hogy sem a Rákóczi nevet, sem az apjától kapott Makovicai hercegi címet nem viselte; Terislaw lengyel gróf álnéven ismerték a falu lakosai, senki sem sejtette, hogy a híres Rákóczi fejedelem fia. Így Józefa-Sarolta igazi családját az annecy-i monostorban találta meg tanulótársai és tanítói körében. Elégedett volt azzal, ami neki osztályrészüll jutott. A szerzetesi élet iránti vonzalma már 1747-ben megnyilvánult. A tanulásban, de főleg a vallásosságban lelta a kedvét. A hit mindennél jobban érdekelte, jóllehet egyszer, egy látogatás alkalmával, Carignan hercegné megmondta neki, milyen híres fejedelmi családból származik. Elmondta, hogy ükapja Erdély fejedelme volt, és hogy apja azért halt meg valahol Keleten, mert családi örökségét akarta visszaszerezni. Ez a tudat, hogy történelmi uralkodó dinasztiahoz tartozik, nem hűtötte le vallásos érzelmeit, nem szegte kedvét a vallási élethez. Bizonyára már fiatal korában, vidám és kiegyensúlyozott természete dacára, hajlama volt a szemlélődésre. Tanítójának, Emmanuel-Amédée de Compeis nővérnek hatása alighanem döntő lehetett későbbi sorsának alakulásában, mert különösen tisztelte és szerette. Később sokszor emlegette, hogy drága tanítójának örök hálával tartozik, neki köszönte, hogy ő is beléphetett a szerzetbe.

Ha a Rákóczi-család könnyű szívvel elfeledkezett is József egyetlen gyerekéről, a szárd király sokkal gyengédebb érzelemről tett tanúbizonyosságot. Rokona, Carignan hercegné révén gyakran érdeklődött az árva leány iránt. Akárcsak a francia trónörökös, ő is pártfogolta arra hivatkozva, hogy baráti viszonyban volt édesapjával, és hogy második felesége ugyanabból a Hessen-Rheinfels tartománygrófi családból származott, mint Józefa-Sarolta nagyany-

ja. Örült annak, hogy Savoyában él az erdélyi fejedelmek legutolsó ivadéka, és minden valószínűség szerint arra gondolt, hogy mire felnő, gazdag hozományt ad neki, hogy valamelyik piemonti vagy savoyai nagyrúrhoz férjhez adhassa. Az események azonban másként alakultak. 1753-ban, amikor a leány tizenhat éves lett, a francia trónörökös utasítására Carignan hercegné jelentkezett az annecy-i kolostorban azzal, hogy végleg visszaviszi Párizsba.

Párizsban a vizitációs rend első kolostorában kapott szállást, és a trónörökös bőkezűen gondoskodott tovább a költségek fedezéséről. A kolostor a főváros keleti részében feküdt, mindjárt a Bastille erődje mellett. Háromszáz méteren húzódott a rue saint Antoine mentén, végig körülfalazva, mint egy börtön. Jeanne de Chantal 1619. május 1-én alapította néhány nővérrel. Eredetileg Cossé gróf magánpalotája állt e helyen. Jeanne de Chantal 1628-ban megvette az egész telket egy nagylelkű mecénás adományából. Lebontatta az amúgyis rozoga épületet, és egy nyolcvan személyes rendházat építtetett.

A forradalom elején a rendházat és a leánynövelvét az állam elkobozta, és 1796-ban potom áron eladta. 1805-ben pedig, Napóleon uralkodása alatt, lebontásra került, amikor a mostani Castex utcát nyitották rajta keresztül. Csak a templom maradt épségben, mivel 1802-ben a református egyház rendelkezésére bocsátották. A reformátusok alig nyúltak hozzá, csak a festményeket és a szobrokat adták át a Louvre-nak. A Szent Pál negyed egyik építészeti ékessége azóta fennáll, tovább viseli a régi nevét: sainte Marie des anges; Mansard tervei szerint épült 1632 és 1634 között, a római Santa Maria della Rotonda-templom mintájára.

Abban az időben négy kolostora volt a vizitációs rendnek Párizsban, és a rend főlelkésze Paulai Szent Vince volt. Az első, a Filles de sainte Marie nevezetű kolostor a Szent Pál negyedben volt, ahova 1753-ban Annecy-ból jövet Józsefa-Sarolta került. A második a Szent Jakab negyeden túl volt, ezt 1626. augusztus 13-án avatták fel. Még mindig létezik és működik a jelenlegi Denfert-Rochereau úton. A harmadik Chaillot dombján feküdt, ott, ahol most a Chaillot-palota van, az Eiffel-toronyjal szemben. Henriette-Marie de France királyné, I. Károly kivégzett angol király özvegye, 1651-ben alapította. A negyedik pedig a Rév utcában (rue du Bac) működött 1673 óta. II. Rákóczi Ferenc felesége, Amália-Sarolta fejedelemasszony, vagyis Józsefa-Sarolta nagyanyja a harmadikban keresett menedéket életének utolsó évében. Ott halt meg, és ott is temették el.

Madame de Carignan gondosan foglalkozott gyámleányával. A trónörökös és ennek nevében a kirendelt gyám, Carignan hercegné, belátva, hogy Józsefa-Sarolta már tizenhét éves, tehát eladó leány lett, férj után kezdett kutatni, nem is annyira a királyi udvarhoz, mint a trónörököshöz közelálló körökben. Kétszer szólt neki egy jó házasságkötés lehetőségéről. A leány azzal az ürüggyel

utasította el barátnőjének kecsegtető ajánlatát, hogy még túlságosan éretlen: inkább szeretne még tanulni. Hiába ajánl neki előkelő, nagynevű, dúsgazdag férjjelölteket, előnyös partikat, be kell vallania, hogy egyelőre idegenkedik a házasságtól, nem kíván még férjhez menni.

A kolostort választja

1754 kora tavasszal a hercegné eljött Józefa-Saroltát meglátogatni, és ismét a házasságkötésről szólt. A leány újbóli elutasító feleletére azt mondta: „Édes kisasszonyom! Az ilyen magas rangú fejedelmi személynek, mint Ön, nem illik hajadon maradni. A mi társadalmunk bevett szokásai és erkölcsi csak két lehetőséget adnak meg a nőknek: a világi vagy a kolostori életet.” Megragadva a kedvező alkalmat, Józefa-Sarolta szaván fogta a gyámját, megtette a döntő lépést. Azt válaszolta, hogy inkább a kolostort választja, mint a házasságot, s elmondta, hogy már Annecy-ban elhatározta, hogy, saját kifejezésével élve, „Krisztus menyasszonya” akar lenni. Carignan hercegné, vallásos és buzgó katolikus, a vizitációs rend iránt erős rokonszenvet érzett. Mégis attól tartott, hogy Józefa-Sarolta döntése talán csak múló szeszély. Hosszas faggatózás után egyértelműen kiderült, a leány valóban több hónapja komolyan foglalkozott a gondolattal, hogy apáca legyen. Szívesen lemond a világról, a házas életről, a misztikus egyesülésnél jobb házasságot nem tud elképzelni. Az isteni kegyelem ösztökélte arra, hogy egy kolostorban éljen és imádkozzék.

Madame de Carignan nem ellenezte gyámleányának hivatását, de arra kérte, hogy mielőtt a visszavonhatatlan döntést meghozná, beszélgessen szándékáról az ő gyóntatópapjával, a trónörökös által különösen nagyrabecsült de Sacy jezsuita atyával. Kérjen tanácsot tőle, hiszen életreszóló lépésről van szó.

A trónörökös azt az összeget, amit hozományul akart adni neki házassága alkalmával, odaadja a vizitációs rendnek, amikor leteszi a szerzetesi fogadalmát. A királyt is értesítették, aki szép hozományt küldött a jövődő apácának annak emlékére, hogy nagyapja hű és kitartó szövetségese volt XIV. Lajosnak a spanyol örökösödési háborúban.

Az anyja és az egyetlen Rákóczi-rokona, György nagybátyja, kifogásolták a leány szerzetbe lépését, sajnálva, hogy nem valamely fényesebb pályát választott inkább élethivatásul. (Rákóczi György már beteg volt, egy év múlva meghalt Párizs mellett, teljes feledésben.) De mit számított azoknak a véleménye, akik eddig közömbösekknek mutatkoztak iránta, a király és a trónörökös jóváhagyásával szemben.

Próbaidős apáca

Így gyámjainak szerencsékívánataitól kísérve 1754. június 10-én az új próbaidős apáca felvette a fátylat. Akkor a rend jegyzőkönyvében sajátkezűleg a következő szöveget írta: „Én, Ragostky (sic!) Józefa-Sarolta, Ragostky József-Péter és de la Contacièrre Mária leánya, tizenhét és fél éves, saját elhatározásomból, miután a rendházban egy három hónapi képesítésnek eleget tettem, valamint a

rend szabályaival és gyakorlataival megismerkedtem, saját akaratomból kértem, hogy vegyenek fel a szerzetbe mint kórusi próbaidős nővért, amely engedélyt Isten kegyelméből megkaptam. Az alulírott ezentúl Charlotte-Joséphine szerzetesi nevet viselő próbaidős nővér. 1754. június 10-én". Aztán ünnepélyesen felvette a fehér ujjal és gallérral díszített fekete ruhát: a mellére a korpusz nélküli ezüst keresztet; fejére pedig fehér fejkötőt és rajta ugyanilyen fehér, vállig érő fátylat.

Ezt a ruhát egy évig hordta, míg 1755. június 11-én végleges szerzetesi fogadalmát le nem tette.

Véglegesen apáca

A vizitációs rend párizsi kolostorának levéltárában megvan a jegyzőkönyv, amelyben „soeur Charlotte Joséphine Ragostki de Brogny” sajátkezűleg igazolja, hogy aznap „Isten kegyelméből” letette végleges szerzetesi fogadalmát.

Ez a különleges aláírás több megjegyzést kíván. Elsősorban a nevét egyszer s mindenkorra eltorzította, furcsa lengyeles jelleget adva neki. Ez a tény világosan mutatja, hogy nem volt fogalma sem a magyar nyelvről, sem a helyesírásról. Csak franciául tudott, hiszen egész életében csak franciákkal érintkezett. A császári udvar már az előző nemzedéket megfosztotta nemzeti jellegétől, nem csoda tehát, ha a következő nemzedék híres történelmi nevét nem tudta kellően értékelni.

Miért Ragostki de Brogny?

Rejtély, miért a „Ragostki de Brogny” nevet használja — először, és úgy tűnik, utoljára is —, hiszen a rendelkezésünkre álló okmányokban többé nem bukkan elő. Mit akart ezzel kifejezni? A Rákócziak soha ilyen vagy ehhez hasonló nevet (Bronyi, Broni, Baroni...) nem viseltek. Ellenben Annecy mellett, a várostól két kilométerre északra, a 17. századig létezett egy Brogny nevű község, amely aztán eltűnt, de melynek a neve megmaradt Annecy leghosszabb útján (avenue de Brogny) és több földrajzi elnevezésben (Petit Brogny, pont de Brogny, chemin de Brogny...). Tehát minden valószínűség szerint ezt a nevet vette fel, amikor Annecy-ben tartózkodott. De miért? Nem sikerült a rejtélyt kideríteniünk, hiszen Brogny-ban, tudomásunk szerint, nem volt a vizitációs rendnek semmilyen birtoka, háza, temploma, kápolnája vagy iskolája. Mindenesetre különös, hogy ezentúl soha többé nem írta így alá a nevét, holott a vizitációs rend szabályai értelmében minden évben november 21-én, tehát huszonötödik haláláig, megerősítette fogadalmát egy sajátkezű teljes aláírással ellátott esküben. Egyszer hivatkozott erre a titokzatos Brogny névre, látszólag ok nélkül.

A növelde tanítónője

A rendbe való belépése után már egy hónappal a közösség főnöknője, megállapítva az új nővér viszonylag magas műveltségét és tehetségét, a növendékek iskolájának másodtanítónőjévé (seconde maîtresse) nevezte ki. Fiatalsága dacára mindjárt sikerült megállnia a helyét, hiszen szerette a nevelési munkát, és igyekezett a lehető legjobban eleget tenni kényes feladatának. Meg tudta szerezni magának a neki járó tiszteletet és megbecsülést, noha a növendékek zöme eladósorban levő arisztokrata leány volt, akik-

nek eszük ágában sem volt szorgalmasan tanulni. Charlotte-Joséphine leckéit azonban csendben hallgatták, mert határozottságával és egyben kedvességével rövidesen meghódította a szíveket. Állítólag nyájas beszédmodora lenyűgözte a tanítványait, mindenki el volt ragadtatva kellemes tanítási stílusától. Tény, hogy a később nagy társadalmi életet élő nemesi asszonyok, akik valamikor a Filles de sainte Marie vizitációs rendházban nevelkedtek, hálás emlékezetükben megtartották „Ragostki nővért”, aki oly szépen tudta őket oktatni, és az unalmas zárdai életet számukra felélénkíteni.

Annyira jól állta ki a próbát, hogy 1765-ben, midőn az első tanítónőnek le kellett mondania hivataláról, a főnöknő habozás nélkül Charlotte-Joséphine-nek adta át a helyet. Így lett, huszonnyolc éves korában, az iskola „première maîtresse”-e, vagyis igazgatónője.

A zárdai zárt életet, az engedelmességet, a szegénységet könnyen és türelemmel viselte; sosem panaszkodott. Meg volt elégedve azzal, hogy Isten alázatos szolgálója lehetett. Minden évben november 21-én örömmel ismételte meg szerzetesi fogadalmát, mint ahogy a vizitációs rendben szokás, „az Atyának, a Fiának és a Szentlélek nevében, amen”.

A volt fejedelemkisasszony rendszeresen gyakorolta az alázatosságot. „Az eredetem egyenlő a nullával”, szokta mondani, „az Úrtól származom, az Úrhoz megyek majd. Az örökkévalót, nem pedig a halandókat akarom megdicsőíteni.”

Meghalt a Visitatio
másodnapján

1780. január első napjaiban tüdőgyulladást kapott, mely annyira veszélyeztette életét, hogy a harmadik nap kiszolgáltatták neki az Oltáriszentséget. Január 9. és 11. között a mellszorulás és az oldalszúrás megszűntek. Ellenben képtelen volt enni a szájfekélyek és teljes étvágytalansága miatt. Akkor kezdett rohamosan fogyni, „úgyhogy halála előtt két hónappal, kísérteties soványsága következtében, valóságos csontváz lett”, írják nekrológiájukban a nővérei. Többször kérte újra az Oltáriszentséget, és végül az utolsó kezetet. Halála előtt körülbelül hat héttel megszűntek a fájdalmak, az eufória nyugalmat és a jobblét érzetét keltette, amiből arra következtethetünk, hogy tulajdonképpen tuberkulózisra volt. Július 2-án, a Szűz Mária Szent Erzsébetnél tett látogatásának (vagyis a Visitatio) ünnepnapján, látomása volt: a Nagyboldogasszony megmutatta neki a mennyországot. A következő napon újra eszméletéhez tért. Apostoli áldásban részesült, ezután lassan eszméletét veszítette. Mégis, mialatt haldokolni kezdett, még annyi ereje volt, hogy megcsókolja a mellén lévő feszületet. „Július 3-án, délután kettő órakor, midőn jobblétre szenderült, az üdvözültek boldogságát lehetett látni az arcán”, írta a főnöknő, aki ágya mellett csendben imádkozott.

Tizennégy év óta kegyetlenül gyötörte a betegség. Negyvenhárom éves volt II. Rákóczi Ferenc utolsó utóda, egyetlen unokája.